

האג

(Hague; הולנדית: Den Haag או Gravenhage, סכרפנהכה). עיר בהולנד, מושב ממשלת הולנד ומשכנה הרשמי של המלכה. ראשיתה של האג היתה במאה ה-13, ויהודים ישבו בה למן המאה ה-17. ב-1940 ישבו בהאג כחצי מיליון נפש, בהם כ-18,000 יהודים שהיו 3.6% מכלל התושבים. הם היו מאורגנים בשלוש קהילות: הקהילה האשכנזית הגדולה, ובה 17,379 נפש, הקהילה הפורטוגלית, ובה כ-200 נפש, והקהילה הליברלית הצעירה, ובה 75 משפחות. הקהילה האשכנזית כללה מספר רב של יוצאי מזרח אירופה, שהיו מרוכזים בעיקר בעיירת החוף סכונינגן (Scheveningen), השייכת מבחינה מוניציפלית להאג. לקהילה האשכנזית ולחברות הקודש שפעלו בתוכה היו כעשרה בתי-כנסת. בעיר פעלו עשרות ארגונים יהודיים, בהם ארגונים לגמילות חסדים ולעבודה סוציאלית, ארגונים לבידור ולספורט, סניפים של ארגונים ארציים כגון התנועה הציונית, אגודת ישראל ועוד. בעיר היה בית-אבות ליהודים.

עם כיבוש הולנד בידי הגרמנים במאי 1940 התאבדו כ-30 יהודים בהאג, וביניהם חבר פרלמנט וחבר מועצת העירייה. הגרמנים קבעו בהאג את מקום מושבו של ממשלם, וקרבה זו למרכז המינהל גרמה שלא תמיד היה הטיפול ביהודים כפוף לשלוחה של הגסטפו באמסטרדם, כמו בשאר המקומות בהולנד, אלא בידי פרנץ פישר, קצין של מדור IV B 4 (המדור לענייני יהודים בראשות אדולף אייכמן) שבהאג. על יהודי האג חלו כמובן כול החוקים, התקנות והצווים שהממשל הגרמני הוציא נגד כלל היהודים ואולם, בגלל מעמדה של העיר היו גם הבדלים בין יהודי האג ובין שאר יהודי הולנד. כך נצטוו כבר בספטמבר 1940 כ-2,000 היהודים שלא היו אזרחי הולנד לעזוב את העיר ולגור במקום אחר.

בראשית הכיבוש היו כמה הפגנות נגד היהודים שאירגנה התנועה הנציונל-סוציאליסטית ההולנדית. ב-2 בפברואר 1941 ניסו נאצים גרמנים להצית את בית-הכנסת הגדול, ואולם, הכבאים כיבו את הדליקה. אחרי שביתת פברואר הידק הממשל הגרמני את הפיקוח ומנע התפרעויות של גורמים אנטישמיים.

בסוף שנת 1940 הוקמה הוועדה היהודית המתאמת בניסיון להתוות את צורת התגובה של היהודים נגד התחיקה האנטי-יהודית. יושב-ראש הוועדה היה לודויק ארנסט ויסר, היושב-ראש המודח של בית-המשפט העליון ואיש האג; בין שמונת חברי הוועדה היו עוד שני אנשי האג, והם חבר הפרלמנט יוסף עמנואל סטוקויס והעורך-דין אוגוסט דוד בלינפאנטי; שניהם עמדו בראש סניף הוועדה בהאג. בראשונה היה משרד הוועדה באמסטרדם, ואולם, כאשר נתגלעו חילוקי-דעות בין הוועדה היהודית המתאמת ובין היודסה ראט שהוקמה לדרישת הגרמנים החליט ויסר להעביר את המשרד להאג (אפריל 1941); למנהל נתמנה העורך-דין הנרי אדרסהיים. ויסר, שנבחר גם ליושב-ראש מועצת הקהילה בהאג, קרא גם בה לעמידה

גאה נוכח ההתקפות על היהודים, משום 'שאנו הן הולנדים הן צאצאים של דורות, ששמרו תמיד על ייחודם' ועל-כן החליט שבתי-הכנסת יהיו פתוחים גם אחרי נסיון הפגיעה בבית-הכנסת המרכזי.

עם ביטולה של הוועדה היהודית המתאמת באוקטובר 1941 מונה סניף של היודסה ראט לאמסטרדם בהאג, ובנובמבר נתמנה לנציג ראשי הנרי אדרסהיים. הלה הרחיק לכת בשיתוף-פעולה עם הגרמנים, פיתח יחסים טובים עם פרנץ פישר והעמיד לרשותו גם עובדים של היודסה ראט לשם עדכון כרססת הגסטפו, שהתגלו בה ליקויים בכתובות במיבצעי הגירושים.

ב-18 באוגוסט 1942 התחילו הגירושים מהאג ו-4,000 יהודים זומנו לנסוע ברכבת למחנה וסטרבורק אך רק כ-1,200 התייצבו. בהאג לא נערכו מצודים ברחובות, אלא מעצרים על-פי כתובות. ב-22 באוגוסט 1942 נערכו לראשונה מעצרים כאלה, והתרכזו אז בעיקר בעיירה סכונינגן. לא כול הגירושים היו לוסטרבורק במישרין, והיו יהודים שצוו לעבור לאמסטרדם, ואחרי הקמת מחנה ווכט והוצאת כול היהודים מערי הולנד פרט לאמסטרדם, הועברו רבים לשם (אפריל 1943). בינואר 1943 חודשו הגירושים הגדולים כאשר שולחו כ-1,000 יהודים לוסטרבורק. ב-18 בפברואר נתפסו 43 מקומות אישפוז יהודיים, ושוכניהם, ועמהם יהודים אחרים, 780 נפש, הועברו לוסטרבורק. כול הזמן נהנו הגרמנים משיתוף-פעולה מלא מצד המשטרה ההולנדית. במסגרת משטרה זו היתה מחלקה לתיעוד של בלשים שעקבו אחרי יהודים שהסתתרו. גם בצד המחלקה IV B 4 פעלה חולייה של שוטרים הולנדים וגרמנים, והיא תפסה כ-2,000 נפש, חלקם יהודים וחלקם הולנדים שעזרו ליהודים. לחולייה ההיא היה קשר גם עם הכלכלן היהודי פ. ויינרב שתחילה הונה יהודים כאילו יכול הוא, תמורת כסף, להבטיח להם נסיעה לחופש, ואחר-כך הפך למלשין בשירות הגרמנים. בסך-הכול שולחו מהאג 15,000 יהודים למחנות, ורק עשרות מהם חזרו. כ-2,000 יהודים שרדו בהאג, בעיקר אותם שהצליחו להסתתר. גם יהודים הנשואים בנישואי תערובת לא שולחו אך הועסקו בעבודות כפייה.

עם שחרור האג, בעקבות כניעת הצבא הגרמני בהולנד ב-5 במאי 1945, שיקמה הקהילה את מוסדותיה. ב-17 במאי 1945 נפתח בית הכנסת הראשון. ב-1977 היו בקהילה האשכנזית כ-1,200 נפש. מן הקהילה הפורטוגלית נשארו רק מעטים. לעומת זה היו בשנות ה-70 בקהילה הליברלית כ-125 משפחות, והיא רכשה את בית-הכנסת הספרדי העתיק.